

УДК 378.018:78.07'

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-50>

Євген КУРИШЕВ,

orcid.org/0000-0002-0836-0735

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності
Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) *y.kuryshhev@kubg.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СЦЕНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Специфічною рисою освітнього процесу XXI століття є його заангажованість до використання усього спектру сучасних засобів та можливостей, які спрямовані на визначення потреб учасників освітнього процесу. Варто наголосити, що першочергово це обумовлено стрімким розвитком нашого культурно-історичного континууму, глобалізацією та діджиталізацією усіх вимірів нашого буття. В сучасному мистецькому освітньому просторі протягом останніх трьох років виокремлено специфічний напрямок досліджень щодо використання дистанційних засобів для формування професійних компетентностей у виконавців. Відзначимо, що у зв'язку з історичними подіями дистанційні форми роботи стали основною сферою реалізації освітньої діяльності незалежно від віку та рівня учасників освітнього процесу. Вочевидь, що викладацька діяльність потребувала значних змін та пошуку нових форм та методів діяльності. Розглянути особливості формування сценічної культури в умовах організації дистанційної освітньої діяльності склало актуальність та мету даної роботи. У статті зроблено аналіз використання дистанційних засобів організації освітнього процесу. Розглянуто технічні засоби реалізації дистанційної освіти та специфічну спрямованість програмного забезпечення для мистецької діяльності. Акцентовано увагу на використанні усього доступного спектру комунікаційних технологій для організації освітнього процесу та формуванні сценічної культури. У статті сформульовано алгоритм підготовки та реалізації засобів для формування сценічної культури. Акцентовано на специфічній умові концертного виступу, а саме виконанні з першого разу, наявності глядача в онлайн умовах, використання правильного положення камери, мікрофону тощо. Стаття не вичерпує даної проблематики й передбачає подальше продовження теми у специфічних провахах перформативної діяльності.

Ключові слова: дистанційні технології, сценічна культура, виконавські спеціальності, концертний виступ.

Eugen Kuryshhev,

orcid.org/0000-0002-0836-0735

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Instrumental of Performing Arts
Institute of Arts of Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) *y.kuryshhev@kubg.edu.ua*

FORMATION OF STAGE CULTURE SKILLS DURING DISTANCE EDUCATION

A specific feature of the educational process of the 21st century is its commitment to the use of the entire spectrum of modern means and opportunities, which are aimed at determining the needs of participants in the educational process. It is worth emphasizing that this is primarily due to the rapid development of our cultural and historical continuum, globalization and digitalization of all dimensions of our existence. In the modern artistic educational space, during the last three years, a specific direction of research regarding the use of distance means for the formation of professional competences of performers has been singled out. It should be noted that in connection with historical events, distance forms of work have become the main field of educational activity, regardless of the age and level of participants in the educational process. It is obvious that the teaching activity required significant changes and the search for new forms and methods of activity. To consider the peculiarities of the formation of stage culture in the conditions of the organization of distance educational activity was the relevance and purpose of this work. The article analyzes the use of distance means of organizing the educational process. The technical means of implementing distance education and the specific focus of software for artistic activities are considered. Attention is focused on the use of the entire available spectrum of communication technologies for the organization of the educational process and the formation of stage culture. The article formulates an algorithm for the preparation and implementation of tools for the formation of stage culture. Emphasis is placed on the specific condition of a concert performance, namely performing for the first time, the presence of an audience in online conditions, the use of the correct position of the camera, microphone, etc. The article does not exhaust this problem and foresees further continuation of the topic in specific manifestations of performative activity.

Key words: distance technologies, stage culture, performance specialties, concert performance.

Постановка проблеми. Академічні традиції виховання професійного музиканта в освіті склалися в контексті наукової концепції, яка базувалася на розвитку виразних засобів музики. Ця концепція багато десятиліть позиціонувалась та реалізувалася у різних ланках освітнього процесу через традиційні навчальні дисципліни. Музичний текст вивчався на академічній платформі теорії формотворення, і ця теорія вважалася основною та була закріплена та затверджена навчальними планами та основними освітніми програмами. Досягнення, з цим пов'язані, незаперечні та очевидні. Однак мистецька освіта змінює парадигми, і тенденції її розвитку що обґрунтовано сучасними викликами соціуму. Це знаходить відображення у створенні нових концепцій у поглядах на музику як вид мистецтва та комплексного вирішення практичних виконавських та педагогічних проблем. Похідною проблемною ситуацією з цього є оновлення підходів до формування професійних навичок, яка передбачає творчу роботу з музичним текстом з позицій розуміння закономірностей його смислової організації з подальшою його сценічною реалізацією. Сьогоднішній стан розвитку освітньо-мистецької галузі розширює горизонти застосування багатьох сучасних технологій та арсеналу медіазасобів. Одним з видів таких новацій є використання дистанційних засобів, для формування виконавських компетентностей, як складової мистецької освіти та галузі в цілому. Розгляд потенціалу інтернет-можливостей склав проблемне поле даної статті.

Аналіз досліджень. Протягом останніх трьох років сформувалася низка досліджень які відображають складові загальної реалізації дистанційної освіти. Варто зазначити роботи Олени Афоніної (концепції щодо створення електронних курсів з дисциплін музично-теоретичного циклу), Людмили Гаврилової (аналіз можливостей використання дистанційних технологій для історичних дисциплін в музичній галузі), Лариси Васильєвої (дистанційне навчання як виклик сучасності, можливості їх використання у формуванні готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва). Узагальнюючий характер має робота Андрія Бондаренка «Дистанційна освіта музикантів-виконавців: проблеми та перспективи». Серед зарубіжних досліджень варто навести роботи Yavuz Selim Kaleli, щодо використання персоналізованого підходу при онлайн-освіті; Janet Noakes, яка розглядає можливості розвитку окремих практичних здібностей, таких як техніка читання з аркушу, відчуття ритму та, навіть, імпровізаційність через дистанційні засоби та спе-

ціальне програмне забезпечення; Pamela D. Pike, яка розглядає різноманітні кейси з викладацької діяльності засобами дистанційних технологій. При цьому зазначені роботи спрямовані більше на організаційні моменти щодо створення освітнього простору, вивчення використання дистанційних технологій на рівні музично-теоретичних дисциплін. Окремої спроби щодо аналізу можливостей дистанційних технологій для формування сценічних навичок на сьогодні не виявлено. Відповідно до поставленої проблеми, а також аналізу досліджень українських та зарубіжних дослідників виведено **мету дослідження**, яка полягає у визначенні спроможності дистанційних форм для набуття навичок сценічної культури у музикантів.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з XIX століття, коли були відкриті перші концертні зали в Європі, і до сьогодні, концертна ситуація зазнавала змін, зумовлених поетапністю соціокультурного розвитку суспільства, концертно-виконавчою практикою. Відповідно, відбувалися зміни і в характері, змісті, цілях, завданнях, засобах та результаті виконавчого процесу, визначаючи тим самим зміну соціальних функцій самого музиканта, його особистісні та професійні потреби та можливості. На сьогодні, інтернет є загальною платформою для отримання різноманітних знань та реалізації розвиненого світу. Студенти та викладачі музики використовують інтерактивні веб-сайти, онлайн-додатки та/або комп'ютерні програми для навчання, зворотного зв'язку та творчої взаємодії під час формальних уроків. Відеоконференції та онлайн-платформи забезпечують навчання музиці для віддалених і недостатньо представлених груп населення, а онлайн-навчання може бути таким же ефективним, як і так зване «офлайн» навчання. У XXI-му столітті продовжують навчатися та розвивати пов'язані з роботою навички, що відповідають мінливим вимогам суспільства та технологій. Вважається, що дистанційний формат навчання недостатньо відповідає цілям і завданням освіти у сфері мистецтва та культури. При освоєнні спеціальностей, не пов'язаних безпосередньо з творчістю, акцент і цілком справедливо, робиться на розширенні практики самостійного рішення учнями чітко поставлених освітніх завдань, у той час як у студентів, які освоюють творчі професії, самостійна робота не може проходити віддалено від наставника. Потрібна максимальна взаємодія з педагогом, який не лише консулює, а й створює психологічні умови, мотивує, вибирає ступінь складності, адекватну творчим та когнітивним здібностям конкретного учня, підтримує баланс

між вмінням вільно і креативно мислити, не забуваючи про фундаментальність правил, професійних знань. Сьогодні для музиканта потреба адаптуватися до нових реалій набуває особливого значення. У зв'язку з різкими зовнішніми змінами система музичної освіти зазнає серйозних змін, які не завжди позитивно відбиваються на навчальному процесі. Випускники виконавських спеціальностей, які у висновку функціонують в рамках класичної традиції, відчують на собі вплив інших соціокультурних відносин, випадаючи з контексту сучасного життя. При цьому виконавство тісно пов'язане зі сценою та навичками, що передбачають публічність у своїй реалізації.

Як відомо, сценічна культура за своєю специфікою ґрунтується на вмінні регулювати психологічні стани на естраді, «полягає у можливостях оптимізувати свої можливості та навчитися керувати своїми емоціями перед концертом та під час виступу, а також демонструвати створення індивідуальної рефлексії з наступною за нею формою передачі інформації, що закладена у творчості композитора» (Bates, 1995: 128). Відсутність живого спілкування у дистанційній освіті нівелює зазначені складові, що перешкоджає розвитку сценічної компетентності. При цьому концертно-виконавча діяльність у процесі виховання музиканта загальноновизнана як цільова, що визначає її сенс, у підготовці до виступу, де власне й проявляється професійна специфіка (Бондаренко, 2020:70).

Якщо звернутися до можливостей дистанційних технологій, то їх можна поділити на безпосередньо програмне забезпечення, що спрямоване на переважно виховання художнього мислення музиканта; розвиток музичних здібностей; вивчення основних понять термінів тощо та безпосередньо технічні засоби передачі інформації – Google meet, Zoom, Skype та різноманітні соціальні мережі, де можливий відеозв'язок. Саме останні реалізують момент фактичної комунікації з потенційною аудиторією, будь то один викладач або група реципієнтів. На сьогодні використання зазначеного програмного забезпечення та технічних можливостей обумовило два способи проведення дистанційного уроку в спеціальному класі фортепіано. Перший – це навчання онлайн, у реальному часі, коли вчитель та учень, знаходяться кожен за своїм інструментом, вчитель може будь-якої миті зупинити гру, вносячи корективи. Другий – урок із використанням відеозаписів: учень надсилає відеозапис гри, вчитель в усній чи письмовій формі коментує виконання та дає докладні рекомендації. Такий варіант можливий також з використанням

відеозапису (показу). А. Бондаренко наголошує, що спосіб відеозапису з коментарями незрівнянно інформативніший з точки зору якості запису та відтворення звуку (Бондаренко, 2020: 73). А за думкою S. Kaleli відеозаписи та онлайн-прослуховування не достатньо забезпечують рівність у підході до визначення якості виконання при прослуховуванні таких записів. Він вказує на той факт, що онлайн-прослуховування застосовуються при відборах на міжнародні конкурси вкрай рідко, лише за умови професійної апаратури для трансляції гри учасників (Kaleli, 2020:246). Для того, щоб можна було виділити переваги проведення занять у форматі відеозапису необхідно враховувати можливості техніки та запису своїх учнів, тільки тоді можна говорити про виховання самоконтролю, формування відповідальності у робот над виконанням, чому сприяють багаторазові спроби записати твір якнайкраще; вчитель має можливість прослухати запис кілька разів; немає обмежень у часі, зауваження ретельно продумуються та найкраще формуються; записані вчителем відеоролики, учень може переглядати неодноразово. Найприйнятніший спосіб проведення уроку більшість учнів – урок в онлайн-режимі. Незважаючи на технічні недосконалості (спотворення звуку, його переривання), багатьом учням легше навчатися, перебуваючи у безпосередньому контакті з викладачем, який коригує гру, дає повчання у звичному режимі (Гаврілова, 2017:31).

Основним завданням під час формування навичок сценічної культури, як відомо, є встановлення продуктивної музично-виконавчої комунікації, саме це обумовлює вміння майбутнього виконавця та викладача звернути увагу на організації освітнього простору під час онлайн діяльності: наявність підходящого освітлення, мікрофону, якісного інтернетзв'язку тощо. Варто наголосити, що йдеться не про професійне обладнання, а скоріше про використання відповідних функцій телефону, а також створення умов безпосередньо у відведеному для занять місці. Такий підхід дозволить подолати умовність освітнього процесу під час безпосередньо занять, дозволить говорити про ту відповідальність, яка завжди присутня на заняттях з фортепіано у класі.

Суттєвою складовою у формуванні навичок сценічної культури може розглядатися вміння виявляти когнітивні резерви виконавської підготовки, які сприяють якісній перцепції для передачі якої варто звернутися до таких типів дистанційної роботи: безпосередньо запис з першого разу з обов'язковою рефлексією на цей запис як самого

учня так й викладача. Важливим фактом є існуюча потреба донести до здобувача освіти необхідність саме одного виконання для запису. Йдеться про відхід від пошуку «кращого варіанту» та акцентування на відразу «концертному» виконанні. Альтернативою цього може бути виконання твору у прямому онлайн-ефірі. Варто звернути увагу, що такий вид роботи варто використовувати при певних контрольних точках, а не користуватися ним постійно. Постійний запис з першого разу, навіть виконаного самостійного завдання, з одного боку дозволить прослідкувати еволюцію вивчення, але з іншого може нівелювати те сценічне відчуття, що притамане традиційному виступу на естраді.

Для визначення етапів підготовки до такого концертного онлайн виступу (чи запису) доречним вбачається розгляд алгоритму який складається з наступних етапів:

1. Освоєння техніки структурно-сислового аналізу первинного (авторського тексту) з використанням сучасних знань у галузі семантики, поезики та риторики.

На цьому етапі передбачається інтеграція усіх суміжних видів дисциплін й яскраве долучення дистанційних технологій: платформи Google Classroom, Moodle (насамперед інформація музично-теоретичних дисциплін у вигляді відеоматеріалів, тестів, структурних схем та інш.). На цьому етапі проходить й технічне опанування тексту твору.

2. Створення вторинного тексту (виконавчого сценарію) через аналіз смислової структури першоджерела з можливими варіантами інтерпретації.

Цей етап певною мірою акумулює набуті знання, виокремлює й підсумовує аналітичну інформацію, яка стосується загальної картини твору. Одним з головних завдань стає аналіз існуючих інтерпретацій з використанням платформи Youtube, інших аудіо та відеохостингів. Важливо на цьому етапі скласти певне резюме на кожне виконання, яке дозволить скласти таблицю з такими параметрами як «позитивне», «негативне», «загальний стиль виконання», «особливості сценічного подання» тощо. Це дозволить порівняти власне бачення твору з вже наявними інтерпретаціями, але акцент варто робити саме на сценічну культуру виконавців, їх поведінкову манеру тощо.

3. Обговорення деталей сценічного втілення в умовах дистанційних виступів.

Тут варто звернути увагу на платформу, яка буде використана для виступу. Якщо це онлайн, то забезпечити безперервний інтернет-зв'язок, якщо у записі, то звернути увагу на зовнішній вигляд, освітлення, ракурс зйомки тощо, а також акцентувати увагу на разовому виконанні репертуару, про що йшлося вище. Важливим на цьому етапі є не тільки виконання поставлених завдань, а й саме аналіз, який передбачає відповідь на ті ж самі питання, які були сформовані на попередньому етапі.

Дистанційна зв'язок, незважаючи на постійне вдосконалення, націлена, в першу чергу, на передачу інформації. Наряду з цими відтінками емоцій, атмосферою поточної імпровізації – то, що становить сутність живої комунікації під час концерту, в значній мірі губиться при «посередництві» Інтернету або інших засобів зв'язку, тому важливо організувати ефект присутності для виконавця: якщо це онлайн, то обов'язкове підключення інших присутніх – при цьому з включеними камерами. Ефект присутності сторонніх осіб дозволить здобувачам відчувати реципієнтів, на яких спрямоване їх виконавську діяльність.

Висновки. Сценічна культура постає у виконавській традиції як складний дискурс роботи над музичним твором. Серед його характерних складових передбачено й музично-теоретичний аналіз, й інтерпретаційно-виконавський тощо. В умовах дистанційної освіти акцент може бути зсунуто на упорядкування аналітичних даних з умовою їх адаптації до власного виконання через аналіз запису чи онлайн-виконання. Окремо наголошено, що для розвитку сценічної культури варто зосередитися на записі з першого разу, тобто уникати пошуку найкращого варіанту. Запропоновано алгоритм підготовки до сценічного виступу у форматі дистанційної форми навчання з подальшим типом аналізу. Такий підхід спрямовано на формування сценічної культури, який передбачає використання засобів, які використовуються на сьогодні в дистанційній формі навчання. Наголошено, що сучасна музично-виконавська практика має всі підстави для впровадження інноваційних перформативних засобів презентації досягнень виконавця. Варто наголосити, що у даній статті тільки окреслено основні аспекти щодо формування сценічної культури, у перспективі вбачається доречним розглянути конкретні перформативні форми у онлайн просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афоніна О. Перспективи впровадження дистанційних курсів з музи-кознавства у навчальний процес Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Київ, 2012. Вип. 4. С. 85–88.
2. Бондаренко А. Дистанційна освіта музикантів-виконавців: проблеми та перспективи. *Вінок митців та мист-кінь*. 2020 р. в. 3, С. 69-72 [https://doi.org/ 10.33272/2522-9729-2020-3\(192\)-69-72](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3(192)-69-72)
3. Гаврілова Л. Специфіка розроблення дистанційних курсів з музично-історичних дисциплін. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 58, вип. 2. С. 28–37.
4. Bates T. *Technology, open learning and distance education*. Routledge, London. 1995. 256 p. <https://doi.org/10.4324/9780203463772>
5. Kaleli Y. The effect of computer-assisted instruction on piano education: An experimental study with pre-service music teachers. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(3), 2020. P. 235-246.
6. Simonson M., Smaldino S., Albright M., Zvacek S. *Teaching and learning at a distance: foundations of distance education*, (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall, 2003. 374 p.

REFERENCES

1. Afonina O. Perspektivy vprovadzhennia dystantsiinykh kursiv z muzykoznavstva u navchalnyi protses Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv [Prospects for the introduction of distance courses in musicology in the educational process of the National Academy of Management of Culture and Arts]. *Visnyk Derzhavnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv* [Bulletin of the State Academy of Management of Culture and Arts], 2012, № 4, pp 85-88 [in Ukrainian]
2. Bondarenko A. Dystantsiyna osvita muzykantiv-vykonavtsiv: problemy ta perspektyvy [Distance education of musicians-performers: problems and prospects] *Vinok myttsiv ta mystkin'*. 2020, № 3, pp. 69-72 [in Ukrainian] [https://doi.org/ 10.33272/2522-9729-2020-3\(192\)-69-72](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3(192)-69-72)
3. Havrilova L. Spetsyfyka rozroblennia dystantsiinykh kursiv z muzychno-istorychnykh dystsyplin [Specifics of developing distance learning courses in music history]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia* [Information technologies and teaching aids], 2017, 58, № 2, pp. 28-37 [in Ukrainian]
4. Bates T. *Technology, open learning and distance education*. Routledge, London. 1995 [in English]
5. Kaleli Y. The effect of computer-assisted instruction on piano education: An experimental study with pre-service music teachers. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(3), 2020. pp 235-246. [in English]
6. Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M. & Zvacek, S. *Teaching and learning at a distance: foundations of distance education*, (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall (2003).